# BRUKSIZMNING CHAKKA-PASTKI JAG‘ BO‘G‘IMI KASALLIKLARI RIVOJLANISHIDAGI ROLI

**Xumoyunxo‘ja Ma’murov**
Mustaqil izlanuvchi, Farg‘ona, O‘zbekiston
E-mail: khumoyunkhudza@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23079261

**Annotatsiya**

Bruksizm — tishlarni ixtiyorsiz ravishda g‘ijirlatish yoki jag‘larni kuch bilan qisish bilan kechuvchi holat bo‘lib, chakka-pastki jag‘ bo‘g‘imi (ChPJB) kasalliklari va chaynash mushaklari disfunksiyasi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Zamonaviy tadqiqotlar bruksizm mavjud bemorlarda ChPJB kasalliklari rivojlanish xavfi sezilarli darajada yuqori ekanligini ko‘rsatmoqda. Meta-tahlil ma’lumotlariga ko‘ra, bruksizm ChPJB kasalliklari xavfini taxminan 2,25 baravar oshirishi mumkin. Bolalar va o‘smirlarda ushbu bog‘liqlik alohida klinik ahamiyatga ega. Mazkur tezisda bruksizm va ChPJB kasalliklari o‘rtasidagi epidemiologik bog‘liqlik, ehtimoliy patofiziologik mexanizmlar hamda pediatrik jihatlar tahlil qilinadi.

**Kalit so‘zlar:** bruksizm, chakka-pastki jag‘ bo‘g‘imi, ChPJB kasalliklari, temporomandibulyar buzilishlar, chaynash mushaklari, bolalar, uyqu bruksizmi.

## Asosiy qism

Bruksizm tishlarni g‘ijirlatish yoki jag‘larni kuch bilan qisish bilan namoyon bo‘ladigan parafunksional faoliyat bo‘lib, uning kunduzgi va uyqu bilan bog‘liq shakllari farqlanadi. So‘nggi tadqiqotlarda bruksizm va chakka-pastki jag‘ bo‘g‘imi (ChPJB) kasalliklari o‘rtasida klinik jihatdan muhim bog‘liqlik mavjudligi ko‘rsatilgan [1,2].

Tizimli ko‘rib chiqish va meta-tahlil ma’lumotlariga ko‘ra, bruksizm ChPJB kasalliklari rivojlanish xavfini taxminan **2,25 baravar** oshirishi mumkin. Bunda kunduzgi bruksizm uchun aniqlangan xavf ko‘rsatkichi (OR=2,51) uyqu bruksizmiga (OR=2,06) nisbatan yuqoriroq bo‘lgan [1]. Ushbu natijalar bruksizmni ChPJB patologiyasining yagona sababi sifatida emas, balki uning rivojlanishiga hissa qo‘shuvchi muhim omillardan biri sifatida baholash zarurligini ko‘rsatadi.

2025-yilda e’lon qilingan meta-regressiya tahlilida 37 000 dan ortiq ishtirokchi ma’lumotlari tahlil qilingan bo‘lib, bruksizm va ChPJB kasalliklarining birgalikda uchrashi global miqyosda taxminan 17% ni tashkil qilgani qayd etilgan [2]. Bruksizm mavjud bemorlarda ChPJB kasalliklarining tarqalishi turli hududlarda sezilarli farq qilgan. Mualliflar jins omilining ham muhimligini ko‘rsatib, tadqiqot guruhidagi ayollar ulushi ortishi bilan bruksizm va ChPJB kasalliklarining birgalikda uchrash ehtimoli oshganini qayd etgan [2].

### Patofiziologik mexanizmlar

Bruksizm vaqtida chaynash mushaklarining takroriy va kuchli qisqarishi stomatognatik tizimga tushadigan mexanik yuklamani oshiradi. Uzoq davom etuvchi ortiqcha yuklama chaynash mushaklarida zo‘riqish va og‘riq, ChPJB strukturalarida esa funksional va degenerativ o‘zgarishlar yuzaga kelishiga yordam berishi mumkin [3,4].

Ushbu jarayonlar bo‘g‘im diskining siljishi, bo‘g‘im yuzalaridagi degenerativ o‘zgarishlar, mahalliy yallig‘lanish jarayonlari va mushaklarning funksional qayta tuzilishi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin [4]. Klinik jihatdan bemorlarda og‘iz ochilishining cheklanishi, bo‘g‘im sohasida klik yoki krepitatsiya, chaynash mushaklarida og‘riq va charchoq kabi belgilar kuzatilishi mumkin [4].

Shu bilan birga, bruksizm va ChPJB kasalliklari o‘rtasidagi munosabatni faqat mexanik yuklama bilan izohlash yetarli emas. Uyqu buzilishlari, psixoemotsional omillar va boshqa komorbid holatlar ham ushbu munosabatda ishtirok etishi mumkin. Xususan, uyqu bruksizmi obstruktiv uyqu apnoesi va gastroezofageal reflyuks kasalligi kabi holatlar bilan birga uchrashi mumkin [3].

**Pediatrik jihatlar**

Bolalarda bruksizmning ChPJB holatlari bilan bog‘liqligi alohida e’tibor talab qiladi. Mavjud ma’lumotlarga ko‘ra, bruksizm kuzatiladigan bolalarda ChPJB kasalliklari rivojlanish xavfi bruksizmi bo‘lmagan tengdoshlariga nisbatan taxminan **2,97 baravar yuqori** bo‘lishi mumkin [4].

Bolalardagi uyqu bruksizmi nafaqat stomatognatik tizim bilan, balki yuqori nafas yo‘llari va otorinolaringologik holatlar bilan ham bog‘liq bo‘lishi mumkin [4,5]. Ayrim tadqiqotlarda o‘rta quloqda suyuqlik to‘planishi yoki quloq naychasi o‘rnatilishi bilan bog‘liq holatlarda uyqu bruksizmi ko‘proq uchrashi qayd etilgan [5].

Shu sababli bolalarda bruksizm aniqlanganda faqat tishlarning yeyilishi yoki okklyuzion holatni baholash bilan cheklanmasdan, ChPJB faoliyati, chaynash mushaklari, uyqu sifati va zarur hollarda yuqori nafas yo‘llari holatini ham kompleks baholash maqsadga muvofiq.

**Xulosa**

Mavjud ilmiy dalillar bruksizm va chakka-pastki jag‘ bo‘g‘imi kasalliklari o‘rtasida klinik jihatdan muhim bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Bruksizm ChPJB kasalliklari rivojlanish xavfini taxminan ikki baravardan ko‘proqqa oshirishi mumkin, bolalarda esa ushbu bog‘liqlik yanada yaqqol namoyon bo‘lishi ehtimoli mavjud [1,4].

Bruksizmni ChPJB kasalliklarining yagona etiologik sababi sifatida emas, balki mexanik yuklama, mushak disfunksiyasi, uyqu buzilishlari va boshqa biopsixosotsial omillar bilan o‘zaro ta’sirlashuvchi xavf omili sifatida ko‘rib chiqish lozim. Bolalarda bruksizm aniqlanganda stomatologik tekshiruvni ChPJB va chaynash mushaklari holatini baholash bilan to‘ldirish, klinik zarurat bo‘lsa, boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilish maqsadga muvofiq.

**Adabiyotlar**

1. Mortazavi N, Tabatabaei AH, Mohammadi M, Rajabi A. Is bruxism associated with temporomandibular joint disorders? A systematic review and meta-analysis. Evid Based Dent. 2023;24:144. doi:10.1038/s41432-023-00911-6
2. Zieliński G, Pająk-Zielińska B, Pająk A, Wójcicki M, Litko-Rola M, Ginszt M. Global co-occurrence of bruxism and temporomandibular disorders: a meta-regression analysis. Dent Med Probl. 2025. doi:10.17219/dmp/201376
3. Zamzam H, Ibreheem EM, Elboraey A, et al. Association of sleep bruxism with obstructive sleep apnea and gastroesophageal reflux disease: a cross-sectional study in

Egyptian governmental dental clinics. BMC Oral Health. 2026;26. doi:10.1186/s12903-026-07847-0

4. Lee Y. Relationship analogy between sleep bruxism and temporomandibular disorders in children: a narrative review. Children (Basel). 2022;9(10):1466. doi:10.3390/children9101466
5. Emodi-Perlman A, Shreiber-Fridman Y, Kaminsky-Kurtz S, Eli I, Blumer S. Sleep bruxism in children—what can be learned from anamnestic information. J Clin Med. 2023;12(7):2564. doi:10.3390/jcm12072564